

INHOUD

Ten geleide van prof. mr. J.R. Glasz 15

De scheidingsmelding 16 een beschadigende brief 16

Voorwoord 18

Nieuwe wetgeving 20 een mensenrecht 21 het primaat van de bemiddeling 21

DEEL I: SCHEIDINGSKANSEN

Partnerkeuze en huwelijk 25

Partnerkeuze 25 verliefdheden 25 doen alsof men getrouwd is 26 trouwen en huwen 26 geregistreerd partnerschap 27 complementariteit van eigenschappen 27 het taboe op adviezen 27 gezinspatronen 27 schoonouders 27 ongeschikt voor het huwelijk 28 de ongehuwde moeder in het huwelijk 28 vrijgezellenhuwelijken 28 **Huwelijk en scheidingskansen** 29 het eigen milieu 30 homogamie en heterogamie 30 verschillende nationaliteiten 30 leeftijd en scheidingskans 30 communicatie 30 **Rol en carrière** 31 het huwelijk van de ouders 32 het oordeel van familie en vrienden 32 immuniteit voor adviezen 32 **Het huwelijk als rechtsinstituut** 32 het stadhuis-huwelijk 32 huwelijkse voorwaarden 34 verrekenbeding 34 pensioenverevening 34 **Een toets vóór het huwelijk** 35 partnerkeuze, relatiekeuze en juridische vormgeving 35 bemiddeling en bewustwording bij partnerkeuze en voor samenwonen en huwelijk 35

Het scheidingsproces in fasen 39

Scheidingsignalen 39 verwachtingen 39 labeling 39 rolverdeling 39 stoornis 40 kijken naar anderen 40 **De toestand van duurzame ontwrichting** 40 schuld aan scheiden 41 **De scheidingsoverwegingstijd, de turbulente fase** 42 frustratiecyclus 43 paradoxaal gedrag 43 emotionele uitingen 43 ambivalentie 43 angst, onzekerheid en agressie 44 somatische klachten 45 schuldgevoel en schuldtoewijzing 45 **De scheidingsmelding of het adieu** 46 de onvoltooide scheidingsmelding 47 de ontkenning 47 het initiatief tot de scheiding 47 de scheidingsmelding is een persoonlijke daad 49 melding via een advocaat 49 het non-adieu 49 paradoxale condities 50 vlucht voor de scheidingsmelding 51 de motieven tot scheiden 52 scheidingsalgebra 53 de voltooide melding 53 **De ontdekking van de scheidingsmelding** 53 **De scheidingsaanvaardingstijd** 55 kanalisering van emoties 55 scheidingsacceptatie 55 het scheidingsbesluit 56 de emoties krijgen hun plaats 56 **Het scheidingsintermezzo** 57 opluchting 57 scheidingsoverleg 57 scheidingsarrangementen 57

De kinderen en het scheidingsproces van de ouders 58

Kinderen zijn afhankelijk 58 kinderen scheiden mee 58 gevoelig voor sferen en deloyaal gedrag 58 **Kinderen en de scheidingsoverwegingstijd** 59 de kinderen in een vacuüm 59 schuldgevoel 59 verminderde capaciteit tot ouderschap 59 de kinderen als exercitieveld van de strijd tussen man en vrouw 60 kinderen zijn pragmatisch 60 het belang van de kinderen is een kortdurende scheidingsoverwegingstijd 61 **De scheidingsmelding aan de kinderen** 61 het gesprek 62 reacties van kinderen 62

De separatie 63

Scheidingstrauma 63 voorbereiding van de separatie 63 de proef-scheiding 63 regressie 63 de vriend of vriendin als katalysator 64 persoonlijke desorganisatie 64 discontinuïteit 64 afspraken 65 ge-

voelens van opluchting 65 heroriëntatie 65 nieuwe perspectieven 65
De formele scheiding 65 afstemming van juridisch en psychologisch proces 66 **Tweemaal de seizoenen** 66 een procedeerreflex 66
duur van het rouwproces 67 welgemeend advies 67

DEEL III: SCHEIDINGSBEMIDDELING

Voorgeschiedenis 71

Ontmoetingsangst 72 **De eerste bemiddeling** 72 rechtzetten van misverstanden 74 **Beter scheiden door bemiddelen** 74 scheiding op maat 74 **Het ei van Columbus** 74 snelle informatie-uitwisseling 75 overeenkomsten 75 weten wat je doet 75 **Bezwaren tegen de twee-advocatenprocedure** 76

Bemiddeling in het algemeen 78

Een derde bij het conflict 78 de familieoudste 78 voorkeur voor onderhandelen 78 conflictbehandeling buiten de rechtszaal 78 'informal justice' 79 verplichte bemiddeling 79 voorkeur voor een snelle beslissing 79 de vrederechter 79 rechterlijke bemiddeling 79 de minnelijke schikking 79 privatisering 80 'in the shadow of the law' 80 **Kenmerken** 80 onderhandelen met een derde 80 emotionele communicatie 80 informeren 80 **Vormen van bemiddeling, arbitrage en bindend advies** 81

Conflictbehandeling 82

Het begin van de bemiddeling 82 informatie 82 het verhaal van het huwelijk 82 evenwicht 83 het initiatief tot scheiden 83 **De motivatie tot bemiddeling** 84 gemeenschappelijke en tegenstrijdige belangen 84 **Fasen van het conflict** 85 conflictverkleining 85 conflictverschuiving 86 stoornis in de communicatie 86 ogenschijnlijke overeenstemming 86 dwarsboomwensen 88 precisering van het conflict 88 juridische informatie 88 het verhaal van partijen 88 verschil in betekenisgeving 88 schuld en jaloezie 89 **Enkele vuistregels voor conflictbehandeling** 89 emotioneel en zakelijk conflict 89 conflictverheldering 89 eerst relationeel, dan zakelijk 90 begrenzen van het

conflict 90 neutraliteit 90 benoeming van emoties 90 informatie over wettelijk kader 91

De bemiddelingsprocedure in fasen 92

De vraag van de cliënt 92 wat is 'willen scheiden' 92 **Het menselijk scheidingsproces (1)** 92 het verschil in de wens tot scheiden 92 verschil in tempo 93 **Relatieonderzoek** 93 verschillende wensen 93 separatie 94 weer verliefd 94 nieuwe relatievormen 95 de rust van het besluit 96 **Het veranderen van de communicatie** 96 falende communicatie 96 ruimte om te luisteren 96 **Van scheidingsmelding tot scheidingsbesluit** 96 de melding 96 de motivering 97 een operatie 97 doorsnijden 97 de verwerking 97 scheidingsaanvaarding 97 individuele pathologie 98 scheidingspathologie 98 scheidingsbesluit 98

De reparatie van een slechte scheiding 100

Een geval van conflictbehandeling 100 het aanzoek 100 de scheidingsmelding door de advocaat 100 de strijd om de kinderen 101 somatische klachten 102 wie niet vraagt komt het niet te weten 102 recht op de kinderen 102 het recht in de praktijk doordenken 102 onderliggend conflict 104 onderhandelingen 105 **Hoe verloopt de scheidingsmelding? Een praktisch advies** 105 uitwisselen van gevoelens 105 ruimte voor reacties 105 emotionele expressies 106 ontkenning 106 scheidingsmelding aan de bemiddelingstafel 106 scheidingsaanvaardingstijd 106

De scheidingsmelding aan de kinderen 108

Het menselijk scheidingsproces (2) 108 Drie partijen en drie perspectieven 108 het paraplugesprek 108 het consensusgesprek 108 beschikbaarheid 108 voortzetting ouderlijk gezag en co-ouderschap 109 de reacties van de kinderen 110 rituele kanalisering van emoties 110 continuïteit 111 kinderen kiezen praktisch 111 de ouders voeren het paraplugesprek zelf 111 gezag en verantwoordelijkheid 111 Internationaal Verdrag van de Rechten voor het Kind: contact met beide ouders 111 versterking van de bemiddeling 112

Ouderschap en kinderen 113

Het zakelijk proces van scheiden (1) 113 **Een ouderschapsplan: het zorgmodel** 114

Alimentatie, vermogensverdeling, verrekening en pensioenverevening 116

Het zakelijk proces van scheiden (2) 116 Vermogensverdeling gaat vóór alimentatie 117 pensioenverevening 117 **Inventarisatie** 117 vermogensbestanddelen 117 wensen van partijen 118 informatie 118 **Het levensperspectief** 118 data van het levensperspectief 119 onderhandelen 119 verschillende en overeenkomstige wensen 119 autonomie 119 **Varianten van een alimentatieovereenkomst** 120 nadelen van het huidige alimentatierecht 120 de pathologie van postmaritale verhoudingen 121 wijzigingsprocedures 121 **Alternatieven in de alimentatieovereenkomst** 121 partijen nemen de nadelen weg 121 uitsluiting van art. 160 BW 122 duur en voorwaarden van alimentatie 122 voordelen van een bepaling van duur voor de vrouw 122 'samenwonen als geregistreerde partners' 123 **Het conflict** 124 ogenschijnlijke eensgezindheid 126 ongelijke eensgezindheid 126 terugkoppeling naar het emotionele proces 127 ongelijk lopende scheidingsfasen 127 opnieuw de scheidingsmelding 127 de emotionele aanvaarding van het scheidingsbesluit 127 zakelijke onderhandelingen 128

Het convenant 130

Het juridisch proces van scheiden (1) 130 **Partneralimentatie** 130 **Kinderalimentatie** 131 **Het huwelijksvermogen, de bezittingen en de schulden** 132 **Pensioenverevening** 133 **Samenvatting van: vermogensverdeling en alimentatiebepaling door bemiddeling** 134 inventarisatie 134 verrassende huwelijksvoorwaarden 135 de familievennootschap 136 de waardering van de onderneming 136

De go-between-methode 138

Confrontatieangst 138 Camp David-onderhandelingen 138 One Text Procedure 138 de fiscus deelt mee 142 weinig therapeutische effecten 143 ongelijke scheidingsprocessen 143 voordeel van inzichtelijk convenant 144 neutraliserende werking 144

Scheiden bij overeenkomst 145

Scheiden bij overeenkomst 145 Karakteristiek van een bemiddelaar 145

Enige fiscale aspecten van echtscheiding 147

DEEL IV: PRAKTIJKDEEL ECHTSCHEIDING

Het scheidingsplan 163

Het scheidingsplan 163 Diagnostische vragen, die tot een risicoanalyse leiden 163 Het menselijk proces van scheiden (1), de (ex-)partners 163 Het menselijk proces van scheiden (2), de kinderen 166 Het zakelijk proces van scheiden, de kinderen 168

Het ouderschapsplan 170

Schematische invulling en weergave 174

Het zakelijk proces van scheiden 179

Indien de voortgang stagneert 181 Het juridisch proces 182

Samenvatting in stellingen 183

Enkele wetsartikelen 188

Echtscheidingsrecht 188 Geregistreerd partnerschap 190 Wetsartikelen alimentatie 191 Echtelijke woning 196 Wet verevening pensioenrechten 196 Gezag en voortzetting ouderschap na scheiding 198 Omgang tussen het kind en de niet met het gezag belaste ouder 206 Naamrecht 207

Literatuur 211

TEN GELEIDE

van prof. mr. J.R. Glasz, oud-Deken van de Nederlandse Orde van Advocaten

Het is goed dat de schrijver de ruimte voor een ten geleide aan een ander laat. Dat biedt mij de gelegenheid om enkele kanttekeningen te maken en om Hoefnagels een pluim op de professorale hoed te steken. Want baanbrekend is zijn arbeid om de scheidingsbemiddeling te ontwikkelen en te bevorderen. En oogopenend zijn de resultaten en zijn analyse van de door hem beschreven praktijkgevallen.

Wij leven in een tijdperk van relativeren. Per geval willen wij oordelen naar redelijkheid en billijkheid. Als negatieve bijwerking daarvan brokkelt het normbesef af. Schiet de relativeringstrend te ver door, dan komen er tegenbewegingen. Die kunnen dan voor ombuiging zorgen. Zo deed de psycholoog/jurist dr. Crombag een poging. Echtscheiding zou tijdelijk verboden moeten worden om het gezinsleven voor jonge kinderen te waarborgen. In de daaropvolgende discussie bleek echter al uit onderzoek dat het ten minste dubieus is of een opgroeiend kind beter af is in een ruziënd gezin, dan bij een van de ouders. De kans dat Crombags pleidooi tot een serieuze tegenbeweging zal leiden schat ik niet hoog in. Zijn daaraan ten grondslag liggende bezorgdheid deel ik intussen wel. Het huwelijk moet niet worden gerelativeerd tot een gewoon (dus opzegbaar) contract. Met Hoefnagels meen ik dat 'de mensen de duurzaamheid van het huwelijk als een kwaliteit van de relatie zien'.

De wettelijke verplichting tot getrouwheid aan elkander stoelt ook na de herziening van 1971 op het uitgangspunt dat het huwelijk wordt aangegaan voor het leven.

Betekent dit dat echtscheiding in beginsel eigenlijk uitgesloten zou moeten worden? Met die vraag kom ik aan mijn beloofde antwoord.

De schrijver stelde de vraag of de scheiding naar burgerlijk recht tornt aan het bijbelse woord 'Wat God verbonden heeft, zal de mens niet scheiden', daarbij Mattheus 19:6 aanhalend. Het antwoord vin-

den wij (even verder kijkend) al twee verzen daarna. Immers wordt daar erkend dat ‘vanwege de hardigheid Uwer harten’ (Matth. 18:8) het eerder vermelde uitgangspunt uitzondering moet lijden.

Die uitzonderingsmogelijkheid kent ook ons burgerlijk recht. Echtscheiding dus in uiterste noodzaak. Ik zeg dit nog maar eens voor de zekerheid. Ofschoon de schrijver en ik het hierover, geloof ik, wel eens zijn.

Hoefnagels’ Methodische Mediation heeft veel advocaten de ogen geopend. De herkenning van het psychologisch proces van scheiden, het ontdekken en helpen verwijderen van de ‘emotionele angel’ en vooral het besef dat de *scheidingsmelding door partijen* zelf moet worden gedaan, spreekt zeer aan. Mooi (voor de beginnend advocaat mijns inziens verplichte stof) beschrijft hij, partijen aan het woord latend, hoe *beschadigend* zo’n eerste brief van de advocaat kan aankomen en dan disfunctioneel is. Ik kan mij de inleidende zin voorstellen: ‘Tot mij heeft zich gewend uw echtgenote ter zake van de gerezen huwelijksproblemen [‘ter zake van uw huwelijksproblemen’ komt ook voor] en verzoekt mij het nodige in het werk te stellen om van u tot echtscheiding te geraken.’

Hoefnagels heeft de advocatuur geïnspireerd om de echtscheidingsbemiddeling te onderzoeken en als specialisme te ontwikkelen. In overleg met de Nederlandse Orde van Advocaten is een vereniging van advocaten-echtscheidingsbemiddelaars opgericht waarvan de leden na een speciale cursus en conform een gerichte code als bemiddelaars (gaan) optreden. Deze vereniging, aanvankelijk *VAS* (Vereniging voor Advocaat Scheidingsbemiddelaars), is in 2002 samengegaan met de *VPFA* (Vereniging voor Personen en Familierecht Advocaten), hetgeen een bevestiging is van de door Hoefnagels voorgestane gedachte dat de familierechtadvocaat bemiddeling voorop dient te stellen.

Mede met het oog daarop is het aan de advocaat om in echtscheidingsprocedures voor beide partijen op te treden.

Als het tot echtscheiding moet komen, is het de kunst om partijen en kinderen zo te begeleiden dat het verdriet, de pijn en de schade zo veel mogelijk worden beperkt. Bemiddeling is daarvoor de adequate formule.

Dit boek van Hoefnagels zie ik als een substantiële bijdrage tot een vernieuwde echtscheidingskunde.

Prof. mr. J.R. Glasz

VOORWOORD

Met dit boek beoog ik mensen te informeren die gaan scheiden. We stellen hoge eisen aan de kwaliteit van onze relatie. Het wettelijk huwelijk heeft bovendien vérstrekkende zakelijke en juridische gevolgen en mensen weten daar meestal weinig van. Nog minder kunnen we uit de voeten met scheiden. Eerst durven we de gedachte niet aan, daarna durven we het onze partner niet te zeggen. Ten slotte gaan velen in paniek uiteen, bang voor wat kan gaan gebeuren, met de kinderen, het huis, de financiën, de alimentatie, het pensioen. Men heeft de klok horen luiden, bij anderen, maar men weet niet waar de klepel hangt.

Trouwens, er hangen twee klepels: één van de emoties en de relatie, één van de zaken en het recht. Men denkt de emoties op te lossen via het recht. Maar dan lopen hij en zij een groot risico dat ze maanden later nog meer conflicten en problemen hebben dan ze tijdens het huwelijk al hadden.

Ik wil proberen de angst weg te nemen en het lijden te verkleinen door informatie te geven over emoties, zaken en recht. Zodat mensen die ooit samen trouwden, ook samen kunnen bespreken hoe ze uit elkaar gaan. Vaak komt er een derde aan tafel, een bemiddelaar of mediator, iemand die beiden informatie geeft over de emoties, over vastgelopen communicatie en over het familierecht en het fiscaal recht, over kinderen, huis, alimentatie en pensioen. De nieuwe wetgeving en jurisprudentie op deze terreinen is in deze achtste druk verwerkt.

Het boek bestaat uit vier delen. Het eerste deel gaat over partnerselectie, scheidingskansen, gezinsrelaties en trouwen. Het tweede deel handelt over het menselijk proces van scheiden. Scheiden is primair een confrontatie met jezelf en de ander. Deze confrontatie kan de weg vrijmaken naar zakelijke regelingen. Een bijzondere plaats neemt daarbij de fase van de scheidingsmelding in, waarin een van

beide partners de ander meldt dat hij/zij wil scheiden. Het adieu. In mijn praktijk ontdekte ik dat de scheidingen die met veel conflicten gepaard gaan voor het overgrote deel gekenmerkt zijn door gebreken in de scheidingsmelding, het afscheid. Het non-adieu. Om deze gebreken te voorkomen besteed ik daaraan veel aandacht.

In deel drie komt de methode van bemiddelen aan de orde. Daarin beschrijf ik het verloop van de bemiddeling vanaf het eerste gesprek tot en met de scheidingsovereenkomst, aan de hand van voorbeelden uit mijn bemiddelingspraktijk. Tijdens de bemiddeling komt tot uitdrukking de samenhang tussen het emotioneel, het zakelijk en het juridisch proces van scheiden.

Scheiden is niet alleen een emotionele en juridische zaak, maar ook een financiële aangelegenheid, waarbij de fiscus, het pensioenfonds en de levensverzekeringsmaatschappij meekijken. De studiefinanciering en het erfrecht kunnen ook een rol spelen, zowel bij de scheiding als erna. Aan de hand van concrete gevallen zien we hoe in de achtereenvolgende bemiddelingszittingen naar het scheidingsconvenant wordt toegewerkt. Er blijkt via bemiddeling veel meer mogelijk dan via de procedure waarbij twee advocaten het gevecht leveren. De nieuwe wetgeving betreffende ouderlijk gezag en omgang, alimentatie en pensioenverevening is daarbij gebruikt.

Het scheidingsplan in dit boek is voor mensen die gaan scheiden tegelijkertijd een soort van checklijst én een voorbeeld van een marsroute waarlangs een gestructureerde scheiding verloopt. Het ouderschapsplan ontbreekt natuurlijk niet. Prof. mr. drs. H.A.P.M. van Arendonk, bedrijfseconoom en hoogleraar belastingrecht heeft in dit boek aandacht geschonken aan de fiscale aspecten van de scheiding.

Met mr. C.A.R.M. van Leuven (voormalig scheidingsbemiddelaar, thans raadsheer bij het Gerechtshof te 's-Gravenhage en hoofddocent bij de opleiding voor advocaat-scheidingsbemiddelaars) werkte ik enkele jaren intensief samen aan de verbetering van theorie en praktijk van het familierecht. In dit boek is zijn bijdrage, deel IV, gericht op de ontwikkelingen van het nieuwe scheidingsrecht en de scheidingspraktijk vanaf 2009. Deze ontwikkelingen komen met name tot uitdrukking in het scheidingsplan en het ouderschapsplan.

Een scheidingskunde in stellingen besluit het boek.

Op grond van negenendertig jaren praktijk in het familierecht weet ik dat er veel onnodig leed berokkend wordt door verkeerd handelen in scheidingsprocedures, door de verkeerde processtructuur waarin geëmotioneerde mensen tegen elkaar worden opgezet.

In de westerse wereld is men in het algemeen knap in het oplossen van technische vraagstukken, maar nogal dom in het oplossen van menselijke conflicten. Het oude scheidingsrecht is oorlogsrecht, maar het zou vredesrecht moeten zijn. Gelukkig zijn naar mijn ervaring mensen vaak wijzer dan de wet. Steeds vaker kiezen mensen en ook advocaten voor samen scheiden. Samen scheiden is een beproefde manier om tot vredesrecht te komen en daardoor een menselijke oplossing voor een omvangrijk sociaal probleem.

Als men dat zonder bemiddelaar zou kunnen, ontstaat een doehet-zelfscheiding. Daarbij zal dit boek, zowel voor de psychologische als voor de juridische aspecten, behulpzaam kunnen zijn. Maar vanwege de emoties en de relationele problemen, en ook vanwege de technisch-juridische aspecten zal een deskundig bemiddelaar nogal eens noodzakelijk zijn.

In 1974 ontdekte ik de bemiddelingsmethode. Deze ontdekking beschrijf ik in dit boek. Sinds 1974 heb ik me ingespannen de bemiddelingsmethode ingang te doen vinden. Ook in de Eerste Kamer en op het ministerie van Justitie bepleitte ik dat in de periode 1987 tot 1995. Mr. De Bruijn-Lückers, raadsheer bij het gerechtshof te 's-Gravenhage, verzekert me in haar bespreking van dit boek dat bemiddeling thans een algemeen aanvaarde manier van scheiden is. Rechters, advocaten, notarissen, psychologen, sociaal werkers, hulpverleners en vooral de betrokkenen zelf kunnen het scheiden verbeteren.

In 1985 ontdekte ik dat *de scheidingsmelding* een uiterst waardevolle verbetering was tijdens de methodische mediation.

Ook op het terrein van wetgeving en rechtspraak moest deze druk worden geactualiseerd.

In de jaren negentig veranderden belangrijke delen van het familierecht, zoals ouderlijk gezag en omgang, verevening van pensioenrechten bij echtscheiding of scheiding van tafel en bed, duur van de alimentatie. De continuering van het contact kind-ouder na

scheiding is *een mensenrecht*, dat ook in de Nederlandse wetgeving is neergelegd. Het naamrecht werd vernieuwd en het geregistreerd partnerschap werd ingevoerd. In 2003 trad het nieuwe erfrecht in werking.

De vermogensverdeling bij huwelijkse voorwaarden met het Amsterdamse verrekenbeding heeft door de jurisprudentie van de Hoge Raad sinds 1995 en door de in 1995 ingevoerde wet aanzienlijke veranderingen ondergaan.

De commissie-De Ruiter diende in 1996 een rapport in tot vereenvoudiging van de echtscheidingsprocedure, waarin de eigen verantwoordelijkheid van de echtgenoten voor de gevolgen van de scheiding centraal staat, zoals bij de scheidingsbemiddeling.

Kort voor het verschijnen van deze uitgave heeft de Eerste Kamer het wetsvoorstel Bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige echtscheiding aanvaard. Daarmede is het ouderschapsplan als verplichting bij scheiding, waarbij kinderen zijn betrokken, geïntroduceerd. De mogelijkheid om een huwelijk om te zetten in een geregistreerd partnerschap is komen te vervallen. Daardoor is de zogenaamde flitsscheiding onmogelijk geworden. Het is nu echter wel mogelijk om ook via de notaris een gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding bij de rechtbank in te dienen. De scheiding in goed overleg bij overeenkomst regelen is nu dus zowel via de advocaat-bemiddelaar als de notaris-bemiddelaar eenvoudig mogelijk.

Ik dank prof. mr. J.R. Glasz voor zijn ten geleide bij dit boek. Als Deken van de Nederlandse Orde van Advocaten nam hij in 1986 contact met mij op om na te gaan of bemiddeling een geschikte methode zou kunnen zijn voor advocaten. Daarop gaf ik op de Erasmus Universiteit voor de Deken en enkele leden van zijn Raad die in het familierecht gespecialiseerd waren, een rollenspeldemonstratie van een bemiddeling. Op verzoek van de Orde zette ik een opleiding scheidingsbemiddeling voor advocaten op, die in 1987 van start ging. Daarmee werd de scheidingsbemiddeling als methode door de Nederlandse Orde van Advocaten aanvaard. Op advocaten en notariskantoren met een gespecialiseerde familierechtpraktijk zijn nu normaliter scheidingsbemiddelaars aanwezig.

In 2003 richtten Prof. van Arendonk en mr. Cees van Leuven de

‘Stichting tot behoud en voortzetting van de Methodische Mediation Hoefnagels’ op. In 2006 werd een erepenning uitgereikt aan mr. Jaap Glasz, die in de jaren tachtig als landelijk Decaan van de Nederlandse Orde van Advocaten deze Orde en de wet zodanig had geregeld dat de advocaat vrij is om beide partijen via mediation tot scheiding te brengen.

Vorden, juni 2009
G.P. Hoefnagels

DEEL I

Scheidingskansen

*Ik beklag hen die eene legalisatie
in het publiek nodig hebben, voor zij
elkander durven toebehoren.*

MULTATULI, *Liefdesbrieven*

Partnerkeuze en huwelijk

PARTNERKEUZE

Er wordt vaker lichtvaardig gehuwd dan lichtvaardig gescheiden. Echtscheidingen zijn vaak te herleiden tot een onzorgvuldige partnerkeuze. Verliefdheid, ‘we houden van elkaar’, is een volstrekt onvoldoende argument om te huwen. De wettelijke organisatievorm die huwelijk heet vraagt heel wat meer dan het organiseren van wederzijdse verliefdheid. Het huwelijk heeft menselijke, zakelijke en juridische gevolgen. Verliefdheid, vooral de steeds terugkerende verliefdheid, als het kan tot in de ouderdom, is wel een inspiratiebron voor de kameraadschap die voorwaarde is voor de duurzame huwelijksrelatie. Maar er zijn verschillende soorten verliefdheden, ook pathologische.

Niet zelden huwt men uit eenzaamheid of vanwege de vlucht uit het ouderlijk huis.

‘Ik had ruzie met mijn ouders, de baan die ik had beviel me niet en toen leerde ik Henk kennen. Henk was leuker dan alles wat ik had. Twee maanden later gingen we trouwen. Mijn ouders maakten bezwaren, maar des te zekerder werd ik om met Henk door te gaan. Toen ik drie maanden later in verwachting was, wist ik al dat het fout zat. Maar ik zette door, ik wilde het beter doen dan mijn ouders.’

Verliefdheid is niet de enige graadmeter voor een gelukkige combinatie van samenleven. Er zijn pathologische verliefdheden, waarin angst, elkaar vasthouden en niet loslaten, laat staan elkaar vrijlaten, overgoten wordt met slagroomromantiek van ‘alles fijn en altijd samen’. Er zijn ook combinaties die altijd conflicten maken.

‘Toen ik reageerde op zijn contactadvertentie hadden we meteen aan de telefoon al ruzie over de plaats waar we elkaar zouden ontmoeten.

Maar nadat we elkaar een kwartier in de auto gesproken hadden, deden we 't samen op de achterbank. Daarna hadden we onenigheid omdat hij wel, ik geen kinderen wilde.' Het kind kwam, het huwelijk duurde kort en na de scheiding maakten we ruzie over het omgangsrecht. 'Als hij het kind kwam ophalen, gingen we ook altijd samen naar bed.' Sex after divorce.

Met een minimum aan inzicht en reflectie of enige wijze raad van derden kunnen dergelijke huwelijken voorkomen worden.

Een vrouw na 24 jaar huwelijk: 'Ik werd student, had het thuis nooit leuk gehad en was blij dat ik op kamers woonde. Na drie maanden ontmoette ik hem. Hij had ook weinig contact met andere studenten, daarom gingen we al gauw samenwonen. Ik kan me niet herinneren verliefd op hem te zijn geweest. Maar toen we afgestudeerd waren gingen we huwen. Ik heb mijn best gedaan, maar ik geef niet om hem. Er is nooit iets veranderd tussen ons, behalve nu dan.'

De man: 'We kregen twee kinderen, maar er is eigenlijk nooit iets tussen ons geweest. Ik heb een ambtelijke baan, kom om zes uur thuis en na het eten help ik de kinderen bij hun huiswerk als dat nodig is, anders ga ik boven op zolder met mijn sportreinen spelen. Ik heb nu een lieve vrouw ontmoet, een Surinaamse, en ik begrijp niet dat mijn vrouw daar zo'n moeilijkheden over maakt. Ik ontdek voor het eerst van mijn leven dat je iets om een vrouw kunt geven.'

Inderdaad bestond hier niet zozeer het probleem van een pijnlijke scheiding als wel de moeilijkheid om de verloren jaren te aanvaarden waarin men gedaan had alsof men getrouwd was.

We moeten onderscheid maken tussen trouwen en huwen. *Trouwen* slaat op de relatie, *huwen* doe je op het stadhuis. Trouwen is het werkwoord van trouw. Trouw moet groeien. Het woord trouwen is verwant aan het gotische woord *trauan* dat te maken heeft met *boom*. Trouwen betekent dat de relatie wortels krijgt, takken, bladeren, bloemen en soms zelfs vruchten. Huwen doe je op het stadhuis, dat kan iedereen die voor een ambtenaar 'ja' zegt.

Diegenen voor wie de poort van het huwelijk gesloten is en die toch met een door de staatsoverheid gesanctioneerd pakket van

wetten willen samenleven, kunnen sinds 1998 een geregistreerd partnerschap aangaan. De psychologische en de vermogensrechtelijke gevolgen zijn, ook bij scheiding, nagenoeg dezelfde. Wat de kinderen betreft verschillen de juridische gevolgen van die van het huwelijk. Als we van trouwen spreken, bedoelen we alle duurzaam bedoelde tweezamheden, de vrije samenleving met duurzame trouw, een geregistreerd partnerschap of een huwelijk.

Meermalen klopt de combinatie van partners niet. Vooral in de diepere gevoelslagen, de affectieve behoeften, is een zekere *complementariteit van eigenschappen* gewenst. Ongelijk zijn. Om elkaar te kunnen aanvullen kan het nuttig zijn dat man en vrouw flink verschillen. ‘De oudste broer’ geeft vanzelfsprekende bescherming aan ‘het jongste zusje’, ‘de oudste zus’ aan ‘de jongere broer’. Zulke combinaties passen vaak beter dan wanneer man en vrouw beiden de jongste waren in het ouderlijk gezin. Het is niet raadzaam om hier recepten te geven, maar een zeker bewustzijn van dieper gelegen wederzijdse behoeften kan veel frustraties en een teleurstellend huwelijk voorkomen.

Vroeger in onze cultuur – en nu nog in andere culturen – zorgde de familie voor de partnerkeuze. Voorlichting over het huwelijk werd gegeven in ‘verloofdencursussen’. Nu doen de partners het zelf en daarbij zijn adviezen taboe. Zo er al adviezen gegeven worden, worden ze zoveel mogelijk afgeweerd. ‘Zulke dingen doe je zelf. Daarin kan een ander je geen raad geven.’ Ook op de scholen wordt er weinig of niets aan inzicht in de manieren van partnerwerving en partnerkeuze gedaan. Van partnerkeuze weet men doorgaans niets, van de huwelijksrelatie niet meer dan men thuis zag. Over het huwelijk als menselijk, zakelijk en juridisch instituut weet men weinig.

De persoonlijke levensgeschiedenissen zijn nogal bepalend voor de geschiktheid voor het huwelijk zoals we dat nu kennen. Patronen uit het ouderlijk gezin herhalen zich nogal eens in huwelijk en gezin van de partners. Vroegere ervaringen, aangename en onaangename, gezinsgewoontes en -gebruiken, pathologieën en jeugdtrauma’s worden in het huwelijk meegenomen. In tijden van crisis, zoals bij scheiding, worden zij weer zichtbaar.

Je op je gemak voelen bij je aanstaande schoonouders, een zekere affiniteit ten opzichte van hen, is een goed checkpoint bij de

partnerkeuze. Minimaal moet men de schoonouders respecteren, anders heeft het huwelijk weinig kans van slagen. Ook al ziet men de schoonouders weinig, een aantal van hun eigenaardigheden en gezinspatronen liggen in de partner vast. Ertegen vechten helpt niet, aanvaarden werkt beter. In mijn scheidingspraktijk zag ik vaak dat de schoonouders niet of slecht werden geaccepteerd. Men aanvaardde 'het nest' niet waaruit de partner kwam en dat impliceert een levensgrote scheidingskans.

Niet iedereen is geschikt, toegerust en getalenteerd voor duurzame trouw, zeker niet voor de nogal vaste vorm die het huwelijk in de westerse samenleving heeft gekregen. Er bestaat langzamerhand minder sociale druk om te trouwen dan enkele tientallen jaren geleden; er bestaat geen sociale druk om vrijgezel te blijven. In mijn praktijk zag ik vrouwen die getrouwd waren met 'vrijgezellen', ook als zij samen kinderen kregen. Zij zorgde voor 'binnenshuis', hij ging naar 'buiten'. De vrouw werd een soort van *ongehuwde moeder in het huwelijk*. Dat paste doorgaans slecht in de huwelijksvorm van de tweede helft van de twintigste eeuw.

In de laatste tien jaar van de twintigste eeuw zien we zelfs de overheid een zekere druk uitoefenen op vrouwen om deel te nemen aan het arbeidsproces, ook als er jonge kinderen zijn. Er was zelfs een staatssecretaris die vrouwen die gestudeerd hadden strafrechtelijk wilde beboeten, als zij voor hun kinderen gingen zorgen in plaats van een baan te zoeken. Dat is gelukkig niet doorgegaan, maar daarvoor in de plaats mag deze staatssecretaris subsidies geven aan mensen die voor de kinderen van 'werkende ouders' zorgen. Het blijft zonder meer gevaarlijk voor de gezinsverhoudingen als de overheid zich met deze gezinsverhoudingen gaat bemoeien. Als het kinderbescherming betreft ligt dat natuurlijk anders.

In moderne huwelijken zag ik ook vrouwen die 'vrijgezel' bleven. Ze kregen in dat huwelijk wel kinderen, maar die hadden evengoed van een andere man kunnen zijn. De vrijgezellenhuwelijken, van welke kant ook ontstaan, van de man of de vrouw, leveren in deze tijd een grote scheidingskans. Als een van de partners een relatie van een zekere kwaliteit wenst – en dat wil men meestal –, dan wordt het huwelijk met de zojuist omschreven 'vrijgezel' of 'vrijgezellin' onhoudbaar.